

Псыкъиугъэм къыхьыгъэ зэрархэм ядэгъэзыжьи

Блэкыгъэ тхьамафэм оцх зэпымыужьхэм апкъ кыкыклэ псэу кьиугъэм зэрарэу къыхьыгъэхэм ядэгъэзыжьи фэгъэхьыгъагъ АР-м и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан тыгуасэ зехицэгъэгъэ зэхэсыгъор. Ащ хэлэжьагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, къулыкъу зэфэшхьафхэу ошлэ-дэмышлэ лфхэм афэгъэзагъэхэм, районэу псыр кызыциугъэхэм яадминистрациехэм япащэхэр.

Мы уахътэу ом зэрар кызыциугъэм республикэм ипащэхэр лфхэм зэулыгъуэхэр цырагъэхэу Москва цырагъэх. Арэу цытми, лфхэр зэрэ-лыкыуатэхэрэм аналэ зэрэте-тыгъэр ыкы УФ-м ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы иминистрэу Влади-мир Пучковым зылоклэхэм хэ-

зыгъэ имылэу зэрэцагъэгъо-загъэр АР-м и Лышхъэу псэу-мэ апэу кыыхигъэщыгъ.

— Шуилофшлэн зэрэзэхэщы-цагъэм, цыфхэм игъом ыкы икыу лэпылэгъу зэрэжыгъэгъо-тыгъэм фэшл тышхуфэраз, — кылыуагъ ащ район админист-рациехэм япащэхэм закыфи-

гъаззэ. — Лэпылэгъунчъэу къэ-ралыгъом, республикэм кыи-зэрамыгъэнэцхэр зэхашагъ, тапэкли ащ кышышхуыгъэ-клэнэу тышхуцэгугъы.

Илъэс зытфыхкы узэкылэ-бэжмэ псыр кызыеум зэра-рыбэу кыыхьыгъагъэр къыда-лытэзэ, а уахътэм къэлэ-

гъогъэ шыкылагъэхэм ядэгъэ-зыжьиныкы нэужым лфхэмкы нышхоу республикэм цызэ-шылахыгъэм ишыагъэ кызы-рэкыуагъэр, непэ бэкы нахь маклэу зэрар кызызыхьыгъэр ащ зэришыхьатыр кыыхигъэ-щыгъ, ау ащ кышышхуыгъэ зэ-рэмыхьышхуыгъ, джыри лфхэ-зыдашлэнхэр бэу зэрэщылэхэм кыкылигъэтхыгъ.

Нэужым ащ район пэпчэ непэ лфхэм язытет, псым зэрарэу кыыхьыгъэм идэгъэ-зыжьиныкы зэрэплагъэкыуатэрэм, гумэкыгъоу ялэхэм, лэпылэгъу зышхуыкылагъэм зацигъэгъозагъ. Анахьыбэу псыр кызыциугъа-гъэр Кошхьэблэ районыр ары. Ащ ипащэу Хьамырзэ Заур кызызэриуагъэмкы, псэуплэхэм псэу адэтыгъэр адащыжьи, къагъэкъэбзэжьи, шлоим зэ-

рар кымыхьыным Роспотреб-надзорым специалистхэм лфхэ-дашлэ, унагъо пэпчэ зэрарэу кыфыхьыгъэр комиссиэм кы-лытагъ. Пэшлорыгъэшхуэ зэра-гъэунафыгъэмкы, псэу кыиугъэм мы районым зэкылэмкы зэра-рэу сомэ миллион 411-рэ кыи-фыхьыгъ. Тлоу зэтет унэхэм ащышхуэ 5-мэ ячлыунэхэм псэу ачлэтым ичлэщын непэ къафэ-нагъэр. Псэу кыиугъэм Дмит-ровскэ къоджэ псэуплэм ха-хьэхуэ унитлэ зэхигъэуагъ, лъэ-мыджхэм ащышхуэ зэхигъэ-тэкъуагъэх, иягъэ зэригъэкыгъэри маклэп. Лъэ-мыджхэм язэтегъэуцожьиныкы лэпылэгъу зэрышхуыкыгъэр рай-он пащэм кыыхигъэщыгъ.

(Икылух я 3-рэ нэклиб. ит).

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

Пэщаклэхэр ригъэблэгъагъэх

Тыгуасэ АР-м и Лышхъэу Тхьаклушынэ Аслъан УФ-м ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы и Министерствэ и Гъэлорышлэлэ ипащэу агъэнэфэгъэ Хьацлыкы Султланрэ ащ иапэрэ гуадзэу агъэнэфэгъэ Алексей Азарянскэмрэ ригъэблэгъагъэх. Зэулыгъум хэлэжьагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, тыкэзыуцухьэрэ дунаим икыушхуымэнкы, чыопсым икыкыуаплэхэмкы ыкы ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы Гъэлорышлэлэм ипащэу Сергей Колесниковыр, УФ-м ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы и Министерствэ и Кыблэ шьолыыр Гупчэ ипащэу Станислав Ропотовыр.

— Кылыкыуу шхушхуагъэрэр ад-рэхэм анахьэу цыфхэм нахь апэб-лагъ, ахэм якъэушхуэмэн, якъэгъэнэ-жьиныкы, ящынэгъончъагъ пшъэрлэ шхьа-лэу илэр, — кылыуагъ Тхьаклушынэ Аслъан. — Цыхэ лъэшэу кышыуфашы, гузэжыогъу чыплэ ифагъэхэр зэкылэмэ апэу шьоры кызышхуыгъэхэрэр, арышх, ар сыдигъокыи кыжыушхуыгъэхьыныкы тыфай. Нахьыпэкыи мы Гъэлорышлэлэм тетыгъэ пащэхэми тыгу ябгъагъэу цытэп, ялофшлэн тигъэрэзагъ, шьори лфхэ кыи-жыудэтшлэным тыфэхьазыр.

Блэкыгъэ тхьамафэм УФ-м ошлэ-дэмышлэ лфхэмкы и Министерствэ ипащэу Владимир Пучковым зэулыгъу зэрэдырагъэр, зыгъэгумэкыхуэ зыца-гъэгъозэгъэ псэумкыи кызызэрадыригъэ-штагъэр, ахэм язэшлэхынкыи респу-бликэм кыыделэнхуэ кызызэригъэгугъа-гъэхэр кылыуагъ. Джащ фэдэу джырэ-благъэ псэу кыиугъэм зэрарэу кыыхьы-гъэхэм ядэгъэзыжьиныкы зыгъэгумэ-кыхьэрэми ягугъу кышылыгъ. Мыщ дэ-жьиныкы районэу ом зэрар кызыфыхьы-гъэхэм япащэхэм ялофшлэн зэрэзэха-

цагъэм, игъом псэури зэрэзэшхуа-хыгъэм зэригъэрэзагъэхэм кыкылигъэ-тхыгъ.

— Ахэм ямызакъоу, кылыкыу псэоу хэлэжьагъэхэм, непэ джыри лфхэ зышлэ-хэрэм тафэраз, тапэкли ащ фэдэу лфхэ зэдэшхушлэнэу тышхуыгъы, — кылыуагъ Лышхъэм. — Район ыкыи къэлэ ад-министрациехэм япащэхэм зэпхыныгъэ пытэ адышхуиленэуи тыфай.

Зеклоным епхыгъэ объектхэм якъэ-гъэгъунэнкы, ахэм зашызыгъэпсэфы-хэрэм ящынэгъончъагъэ изэхэщэнкы

ялофшлэн кышышхуыгъэхьыныкыи Лышхъэм къарыуагъ.

Гъэлорышлэлэм ипащэу агъэнэфэгъэ Хьацлыкы Султлан республикэм ипа-щэхэм закыфигъаззэу цыхэ кызызэ-радыригъэ пэе «тхьашхуыгъэпсэу» къа-рыуагъ, ар кыгыгъэшхуыпкъэжьиныкы амалэу шылэмкыи зэрэдэлэжышхуыгъэ кыкылигъэтхыгъ. Мы лэнатлэм лухьэагъ нахь мышлэми, ом зэрарэу кыыхьыгъэм, ащ идэгъэзыжьиныкыи лфхэмкыи зэ-рэпыкыуатэхэрэм икыу зэрэщыгуазэр, ежъ ипшъэрлэхэм ягъэцэклэн зэрэ-ригъэжыгъэхэр кылыуагъ.

Хьацлыкы Султлан нахьыпэкыи УФ-м ошлэ-дэмышлэ лфхэмкыи и Министер-ствэ Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэмкыи Гъэлорышлэлэ ипащэу игуадзэщыгъ, ащ непэ игуадзэу агъэнэфэгъэ Алек-сей Азарянскэм ошлэ-дэмышлэ лфхэмкыи Министерствэм и Кыблэ шьолыыр Гупчэ ипащэу иапэрэ гуадзэу лфхэ шылагъ.

ХЪУТ Нэфсэт.

Адыгэ Республикэм и Лышхъуэ Тхьаклушынэ Аслъан блэкыгъэ тхьамафэм Москва щылагъ ыкӀи федеральнэ министрствэхэм, къулыкӀухэм япашэхэм зэлукӀэгъухэр адырилагъ. Ащ игъусагъэх АР-м и Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, министрствэхэм ыкӀи комитетхэм япашэхэм ащыщхэр. Республикэ бюджетым изытет зыфэдэм, УФ-м и Президент жьоныгъокӀэ мазэм кыдигъэкӀыгъэ унашӀохэр зэрагъэцӀкӀэрэм, шӀольырым тапӀкӀэ хӀхьоныгъэхэр ышӀынхэмкӀэ гухӀэлъэу щыӀэхэм, нэмыкӀ лофыгъохэми зэлукӀэгъухэм ащатегушылагъэх.

Адыгеим тапӀкӀи

АР-м и Лышхъуэ УФ-м и Федеральнэ ЗэлукӀэ ФедерациемкӀэ и Совет и Тхьаматэу Валентина Матвиенкэм зылокӀэм, республикэм исоциальнэ-экономикэ лофхэм язытет ыкӀи хӀхьоныгъэмкӀэ анахь мӀхъанэшхо зэраторэ лъэныкъохэм афӀгъэхьыгъэу кыфилотагъ. Урысые Федерацием и Президент жьоныгъокӀэ мазэм кыдигъэкӀыгъэ унашӀохэр Адыгеим щыгъэцӀкӀагъэхэ зэрэхьурэм ахэр тегушылагъэх.

— УФ-м и Президент жьоныгъокӀэ мазэм кыдигъэкӀыгъэ унашӀохэм япхыгъэ социальнэ лъэныкъохэм ягъэцӀкӀэнкӀэ Урысыем ятӀонэрэ чыплӀэр щытыгъ. Джащ фӀдӀэу экономикэм икӀэжӀгъэпӀонхэмкӀи мы чыплӀэ дӀдӀэр тӀубыты. Гъогу фондым изытет зыфӀдӀэмкӀи тикъэралыгъо ишӀольыр анахь дӀгъуи 3-м ясатырӀэ тыхӀафӀагъ, — кыӀуагъ Тхьаклушынэ Аслъан.

Сыд фӀдӀэрэ лъэныкъокӀи мы аужырӀэ илъӀсхэм Адыгеим хӀхьоныгъэшӀухэр зеришӀыгъэхэр, республикэм ипащӀэу ащкӀэ лофышхо зышӀэрэм зэрӀфӀэразэхэр В. Матвиенкэм кыхигъэщыгъ.

— ЗӀдӀагушылӀгъур зӀгурылоныгъэ хӀлӀӀэу кӀуагъэ, ащ

рылауагъ. Ащ нэмыкӀӀэу, жьӀгъӀэу зилӀхэм зыщӀӀӀӀӀӀӀӀ диспансерыр кӀалӀэм дӀтхынӀэу тӀгъэнафӀ. ГъӀхъагъэхэм адакӀоу, щыкӀагъӀэу, гумӀкӀыгъоу тилӀхэми танӀсыгъ, гухӀэлъ гъӀнӀафӀагъэ зилӀэ федеральнэ программӀхэр гъӀцӀкӀӀгъӀнхэмкӀэ амалӀу республикэм лӀкӀӀлӀхэм татӀегушылагъ. Лъэныкъо зырызхэмкӀэ федеральнэ гупчӀэр лӀ-пылӀгъу кытфӀмыхъоу щыкӀагъӀэу тилӀхэр дӀгъӀзыжыгъӀгъэхэ хъушӀтхӀп, ащкӀэ хӀкӀыплӀэу щыӀэхэр дӀгъӀнӀафӀагъэх. ФедерациемкӀэ Советым и Тхьаматэ тызыгъӀгъумӀкӀырӀэ лофыгъохэр зӀкӀэ кыгурылауагъэх ыкӀи ишӀуагъэ кытитӀгъӀкӀынӀэу, мы охӀтӀэ благъэхэм Адыгеим кӀӀкӀонӀэу тыкыгъӀгъугъагъ.

Экономикэм хӀхьоныгъэхэр ышӀынхэмкӀэ Адыгеим лофышхо зӀрӀэцӀшӀӀэрӀ кыхигъӀэщыгъ УФ-м и Къэралыгъо ДумӀэ и ТхьаматӀэу Сергей Нарышкиным. Региональнэ хӀбзӀгъӀэу-цугъӀэр нахьышӀу шӀыгъӀнӀым, гъӀцӀкӀӀкӀо ыкӀи хӀбзӀгъӀэуцу къулыкӀухэм язӀдӀӀӀжӀӀӀн зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀ зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀ зӀуагъэ кытыным афӀгъэхьыгъагъ Тхьаклушынэ АслъанрӀэ Сергей НарышкинымрӀэ зӀдӀырагъӀгъэ лофшӀлӀгъу зӀлукӀӀгъур.

АР-м и Лышхъуэ кызырӀэ-

ликӀэм игъӀцӀкӀӀкӀо хӀбзӀэ къулыкӀухэм кыагъӀхъазырыгъӀэ проект 50 фӀдизыр АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм ыштагъӀх. АР-м и Лышхъуэ анахьӀэу аналӀ зытырагъӀтӀэу кыгъӀӀнӀафӀагъӀэр тишӀольыр

фондыр процент 20-м ехъоу нахьыбӀэ хъугъӀэ. Ащ ишӀуагъӀкӀэ кӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ, врачхэм, культурэм ыкӀи социальнэ лъэныкъом ялофышӀӀэхэм ялӀжӀапкӀӀэ хӀхъуагъ.

Ащ нэмыкӀӀэу, блӀкӀыгъэ илъӀэ-

иэкономикӀэ инвестициеу кы-халхъӀӀэр нахьыбӀэ шӀыгъӀнӀы ары. Мы аужырӀэ илъӀэси 7-р пшӀтӀмӀэ, республикэм илъӀэ-

сым Адыгеим кӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ лы-гъыплӀӀӀӀӀӀӀӀ нӀбгырӀэ мин 1,5-рӀэ фӀдиз зычӀӀӀфӀӀтхӀэр щӀагъӀп-сыгъӀх, «гъогу картӀкӀӀэ» за-

ЛъэныкъохэмкӀэ «гъогу картӀкӀӀэ» заджӀэхэрӀэр гъӀцӀкӀагъэ зӀрӀэхьурӀэм кыхӀӀкӀӀэу республикэм гъӀхъагъӀэхэр ышӀынхэ ыльӀӀкӀыгъ. Бюджетым епхыгъӀэу лоф зышӀӀэхэрӀэм ялӀжӀапкӀӀӀкӀӀэ фондыр процент 20-м ехъоу нахьыбӀэ хъугъӀэ. Ащ ишӀуагъӀкӀэ кӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ, врачхэм, культурэм ыкӀи социальнэ лъэныкъом ялофышӀӀэхэм ялӀжӀапкӀӀэ хӀхъуагъ.

ныкъо зӀфӀшӀхъафхэм ащ фӀдӀэ ахъӀӀэу ахалхъагъӀэр сомӀэ миллиарди 100-м кӀӀхъӀэ.

ИлъӀӀс кӀӀӀс Адыгеим хӀхьоныгъэхэр зеришӀыхӀэрӀэр, бюджетыр ыкӀи инвестициехэр нахьыбӀэ зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀ, ащкӀэ республикэм ипащӀэхэм япшӀӀӀӀӀӀӀӀ зытхъу хӀлӀӀӀэу зӀра-гъӀӀӀӀӀӀӀӀ С. Нарышкиным кыӀуагъ.

АР-м и Лышхъуэ УФ-м и ПравительствӀэ и ТхьаматӀэ игуадзӀу Ольга Голодец зылокӀэм, Адыгеим социальнэ-экономикӀэ лъэныкъомкӀэ илофхэм язытет кыфилотагъ. Анахь мӀхъанэшхо зӀратырӀэ пшӀӀӀӀӀӀӀӀӀ ащыщӀэу кыгъӀӀнӀафӀагъӀэр Урысыем и Президент жьоныгъуакӀэм кыдигъэкӀыгъэ унашӀохэм ягъӀцӀкӀӀӀн ары. ЛъэныкъохэмкӀэ «гъогу картӀкӀӀэ» заджӀэхэрӀэр гъӀцӀкӀагъэ зӀрӀэхьурӀэм кыхӀӀкӀӀэу республикэм гъӀхъагъӀэхэр ышӀынхэ ыльӀӀкӀыгъ. Бюджетым епхыгъӀэу лоф зышӀӀэхэрӀэм ялӀжӀапкӀӀӀкӀӀэ

джӀэхэрӀэм кыгъӀӀнӀафӀӀэр гухӀ-лым шӀокӀыгъӀх. КӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ лыгъыплӀӀ 3 кӀӀӀэ ашӀыгъ ыкӀи атӀупшыгъ. МыекъуапӀэ джыри мыщ фӀдӀэ учреждениӀ 3 щашӀы, ахэм нӀбгырӀэ 240-рӀэ зырыз фӀдиз ачӀӀӀфӀӀт. ГъӀсӀныгъӀэм исистемӀэ гъӀкӀӀжыгъӀнӀым ип-

АслъанрӀэ УФ-м финансхэмкӀэ иминистрӀэу Антон СилуановымрӀэ зӀдӀагушылӀгъоу зӀдӀырагъӀгъӀэр. Мыщ кӀӀӀбар жьугъӀэм иамалхэр хӀлӀӀжӀагъӀӀӀӀ нахь мы-шӀӀӀӀӀ, лофтхъабзӀэр зӀрӀӀӀӀӀӀӀӀ кӀӀӀӀӀӀ нӀужым кыӀотагъ республикэм и Лышхъуэ.

шӀогъӀшхуи кытыгъ, — кы-Ӏуагъ Тхьаклушынэ Аслъан зӀфӀхъысыжыхэр кышӀызӀ. — Псауныгъэм икӀӀӀхъумӀн нахьышӀоу зӀхӀӀӀгъӀнӀымкӀэ гухӀӀӀӀӀ тилӀхэм татӀегушылагъ. ГушыӀӀэм пае, узым игъӀӀнӀӀӀнӀкӀӀ гупчӀэ, джащ фӀдӀӀӀэу поликлиникакӀӀэ МыекъуапӀэ щыдгъӀ-псышӀтых. А поликлиникӀэр унӀэ псӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ щытӀӀӀӀӀӀ мурад тӀӀ, ащ фӀгъӀхъыгъӀӀэу тызӀдӀагушылагъ ыкӀи тызӀгъу-

хигъӀӀӀӀгъӀмкӀӀэ, экономикэм кыщӀегъӀжӀагъӀӀэу социальнэ пшӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀӀ анӀӀӀӀ кӀӀӀӀӀӀӀӀӀ лофыгъохэр зӀшӀошӀгъӀнхэм республикэм и ПравительствӀэрӀэ и ПарламентрӀэ зӀгъуӀсӀхӀӀэу дӀлажӀӀх, ащ фӀдӀэ зӀгурылоныгъэм шӀогъӀшхуи кыеты. Мыщ дӀжыым анахьӀэу аналӀ зытыра-гъӀӀӀӀӀӀӀӀ цыфхэм щыӀӀкӀӀӀ-псӀӀӀӀӀӀӀӀӀ амалӀу ялӀхэр нахьышӀу шӀыгъӀнӀы ары. БлӀкӀыгъэ илъӀӀӀс закъор пшӀтӀмӀэ, респуб-

АР-м и Лышхьэу Тхьаклушынэ Аслъан Москва щырилгъэ зэлуклэгъухэм шуагъэ кызэратыгъэр зэфэхьысыжьхэм къагъэлъэгъуагъ, федераль-

ЩТЫХ

тетэу республикэ стадионым
сомэ миллион 600-м ехыу пэлуа-

Адыгэ Республикэм и
Лышххэ ипресс-къулыкъу
ПЭНЭШЪУ Алл
ТХЪАРКЪОХЪО Адам

A black and white photograph of a modern university building. The building has a prominent glass facade on the left side, reflecting the surrounding environment. Above the glass section is a small, dark, curved architectural element. To the right, there is a large, angular glass structure that forms part of the entrance. The building is surrounded by a paved walkway and some landscaping. The sky is overcast.

Зигугъу къашлыгъэ Iофыгъо пстэумкIи къадеIэнэу федеральнэ министрэм кыгъэгугъагъэх.

АР-м и Премьер-министрзу
Къумпыл Мурат нэужым гушы-
лэр зештэмы зэрэрэу псыкы-
угъэм кыыхыгъэм икьэлътэн,
Федеральнэ Гүлчэм ахъшэ
лэпылэгъур кытлупшыным фэш
ишкылэгъэ тхылъхэм ягъэхьа-
зырын нахь агъэпсынклэнэу,
ащ мэфэ зытл нахьыбэ тыра-
мыгъэклодэнэу пстэуми къа-
фигъэпытагъ.

ХЬУТ Нэфсэт.

Трэхъо Аминэт Краснодар дэт Пшызэ къэралыгъо университетым щэлажъэ, филологие шлэныгъэхэмкӀэ доктор, профессор. Мыгъэ илъэси 10 хуӀгъэ адыгабзэм изэхэфын шлэныгъэлэжъым лоф зыдишлэрэр. А уахтэм кыкӀлоцӀ Аминэт фызэшлоклӀгъэр умыгъэшлэгъон плъэкӀырп. Университетэу зыщылажъэрэм лъытэныгъэ кызырэрэщыфашӀырэм, игупшысэхэм лъэпсэ куу ялэу зэрэщытым къахэкӀлэу агуригъэлон ылъэкӀыгъ адыгабзэм мэхъанэу илэр ыкӀи урыс студентхэм ар университетым щызэрагъэшлэн зэрэфаер. Щеджэ къодыехуэу щымытэу, адыгабзэмкӀэ сэнэхъат щызэрагъэгъотынэу университетым унашъо щашӀыгъ.

«Шу плъэгъурэ лофым уфэлажъэмэ...»

Шлэныгъэлэжъхэм ясовет ыштэгъэ унашъом елытыгъэу 2004-рэ илъэсым географиемкӀэ факультетым икӀутамэу «Регионоведениер» кызылэуахыгъ. Мы кӀутамэр дэгъоу лэжъэным пае лофыгъуабэ зэшлохыгъэн фэягъэ: адыгабзэмкӀэ программэхэр зэхэгъуоцогъэнхэр, зэреджэштхэ тхылъхэр, методическэ лэпылэгъухэр кыдэгъэкӀыгъэнхэр. Ахэр сьд фэдизэу къехъыльэкӀхэми, Аминэт мыпшыжъэу адэлэжъагъ, ыгъэхъазыргъэх.

«Регионоведениер» щеджэрэ студентхэр адыгабзэм рыгушӀлэхэр ригъэсэнхэм пае лофшӀлэгъэ зэфэшхъафхэр еджэгъу илъэситфым кыкӀлоцӀ арегъэтхы. Апэрэ курсым щегъэжъагъэу илъэс къэс зачетхэр, ушэтынхэр адыгабзэмкӀэ студентхэм атых. Къэралыгъо ушэтынхэм пае студентхэм квалификационнэ лофшӀлэнхэр агъэхъазырых. Къэралыгъо ушэтынэу атырэм хэхъэх бзэр, грамматикэр, адыгэ шэн-хабзэхэр зыфэдэхэр, адыгэмэ яхыш ыкӀи нэмыкӀхэр.

Илъэси 10-у мы сэнэхъатыр егъэджэн программэм зыхагъэхъагъэм кыкӀлоцӀ Трэхъо Аминэт мызэу, мытӀоу урыс студентхэр Адыгэ Республикэм кыщагъэх, Адыгэ радиомы, телевидениемы ахэм ащыщхэр адыгабзэкӀэ кыщыгушӀагъэх.

2003-рэ илъэсым Аминэт лофэу ышлэрэм лъэпсэ пытэ илэ хуыным пае Мыекъуапэ къакӀуи мэээ заулэрэ Адыгэ къэралыгъо университетым ыкӀи еджэлӀэ зэфэшхъафхэм практикэ ащыщхэр.

Гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтым илофышӀлэхэм яупчӀыжъэ зэреджэштхэ тхылъхэр, методическэ лэпылэгъухэр, гушӀалӀэхэр зэхигъэуцагъэх. АдыгабзэмкӀэ къэралыгъо ушэтынхэр атыхэ зыхуӀкӀэ университетым сырегъэблагъэ. Ахэм шлэныгъэ куухэр зэралэр къеушыхъаты ащыщхэр университетым щылэжъэнхэу кызырэрчӀагъанэхэрэм. Аминэт илэпылэгъухэу джы ахэр мэлажъэх.

Ежъ Трэхъо Аминэт губзыгъ, лъэпкъым пае псэемыблэжъэу лоф ешӀэ, ригъэжъэгъэ лофым емызэщыжъэу дэлажъэ. Ежъ имылькӀуӀэ кыдыгъэкӀыгъэх адыгэ-урыс, урыс-адыгэ гушӀалӀэхэр, методическэ лэпылэгъухэр, тхылъхэр, монографиэхэр.

Трэхъо Аминэт фызэшлоклӀгъэм узегупшысэкӀэ, угу етыгъэу шу плъэгъурэ лофым удэлажъэмэ, цыфым ыпшъэ ифэщтыр зыфэдэр нэрылъэгъу кыпфэху.

Аминэт непэ имэфэкӀ, кызыхъугъэ маф. АщкӀэ тыфэгъушӀо, джыри иамалхэр, ишлэныгъэ адыгэ лъэпкъым бэрэ

фигъэлэжъэнхэу, псауныгъэ пытэ илэнэу тыфэлъало.

БЫРСЫР Батырбий.

Филологие шлэныгъэхэмкӀэ доктор, профессор, гуманитар ушэтынхэм апылэ Адыгэ республикэ институтым ипаш.

Гъэ мин огъашӀ, Аминэт!

Пчэдыжъ тыгъэм инэбзыи фэдэ-къабзэу, Дунаир зыщыдэхэ дэдэу гъэтхэпэм

ЦыфышӀоу, хъалэлэу, нэхъоеу
ГукӀэгъу сабыи дышъэу
Укытэхуагъ чышъхъашъом.
Унагъор инэу зыгъэгъушӀагъэу,
Сабыи мафэу, огъурлэу
КыкӀи лӀэкӀо иным
Зы нэбгырэ мафэу укыхэхъуагъ.
Тхэм ыгъэлэплӀэгъэ цӀэ дахэри
УифэшъошӀэ дэдэу кыпфаусыгъ.
Уимэфэ нэфышъ, тыкыпфэгъушӀо
Уимафэ нэфэу,
Уичэщ мэзагъоу,
Уипчъэ хъарышхом фылулхэу,
Лъфыгъэ насып ушымыкӀэу,
ШӀоу шыӀэр зэкӀэ кыбдэхъоу,
Псауныгъэу уилэм гъунэ имылэу
Гъэ мин бгъэшлэнэу
Тигуапэу тыпфэлъало!

**ХЪУРЫМЭ Сулиет,
ПХЪЭЧЭЕШӀЭ Мэлэйчэт.**

КӀэлэцӀыкӀухэр агъэшӀуагъэх

КӀэлэцӀыкӀухэм якъэушъумэн и Дунэе мафэ анахъ мэфэкӀышхоу илъэсым кыхэкӀырэм фэдэу шыагъэунэфыкӀыгъ Теуцожь районым. Джыри пчэдыжъыпагъэ лъэпкъ культурэм и Гупчэу ПэнэжыкӀуае дэтым кыпӀэлут сценэшхоу кӀэлэцӀыкӀухэр кызыщышӀоштхэр, орд кызыщӀащтыр, зыщыуджыштхэр кызыагъэкӀэракӀэм. Ащ пэчына-тӀэу шытых мэфэкӀи зэхэхъэм къекӀолӀэштхэр зытесыштхэ пхъэнтӀэкӀу 200-м ехъоу шӀо зэфэшхъафхэр зилэхэр. Быракъхэр, шар гъэпшыгъэхэр чыплӀэ пчӀагъэхэм ащыпылъагъэх, гур къэзыгъэчӀыфӀэр орд мэкъэмэ дахэхэм кӀуаджэр кызыпагъаджэ. АдыкӀэ агъэуцугъэх хъэшӀо гъэпшыгъэшхохэу кӀэлэцӀыкӀухэр зыщыджэгъуштхэр.

Районым ит гурыт еджэлӀэ 11-мэ явавтобус цыкӀухэм мэфэкӀи зэхэхъэм хэлэжъэнхэу, кышышъонхэу, ордэхэр кыщӀалонхэу кӀэлэеджэкӀо 300-м ехъу кыра-щӀэлагъ. ПэнэжыкӀуае дэт кӀэлэцӀыкӀу ыгъыплӀэу «Насыпым» щӀабыгъхэри дахэу гъэкӀэрэкӀагъэхэу къащагъэх. ЗэкӀэми акыгъух якӀэлэегъаджэхэр, якӀэлэплухэр.

КӀэлэцӀыкӀухэм ямэфэкӀи зэхэхъэ тыгъэнэстыр къэмыху-зэ аухыным фӀшӀ пчэдыжъым сыхъатыр бгъум рагъэжъагъ. Ащ пӀэблэ псэлъэ кӀэкӀэу районым иадминистрация ипашӀэу ХъачмамыкӀо Азэмат кышӀышӀыгъэм кышӀышӀагъ тинеушӀырэ мафэ зыфэдэщтыр зэпытыгъэ тикӀэлэцӀыкӀухэр насыпшӀошӀоу, цылэныгъэм идэхэгъэ зэхашӀэу къэгъэтэджыгъэнхэм нахъ пшӀэрыль шъхъалэ зэрямылэр.

— Тыфай ахэм яцӀыкӀугъом кын амылъэгъунэу, зыфэныкӀо щымылӀэу къэхъунхэу, дэгъоу аплунхэу, япсауныгъэ пытэнэу. Джары кӀэлэцӀыкӀу ыгъыплӀэхэм закӀыхэдгъахӀорэр. Адэтыгъэх ахэр ПэнэжыкӀуае, Лъэустэн-хъаблэ, Очэпшые. БэмышӀэу къащызӀэлутхыгъэх ахэр Гъо-

бэкъуае, Аскъэлае. Мы илъэс благъэхэм кӀэлэцӀыкӀу ыгъыплӀэхэр ялэштхы Джэдэжъаблэ, нэмыкӀ псэуплӀэхэми. Ахэм врачхэр ачӀэтых, шъуипсауныгъэ къаушъумэшт, игъом дэгъоу шъуа-щагъэшхэшт, кӀэлэплухэм аналэ кышӀутетышт. КӀэлэегъаджэхэм тхэкӀэ-еджакӀэ шъуагъэшӀэшт, цыфышӀоу, гъэсэгъэшхоу, зэкъошныгъэр жъугъэлӀаплӀэу шъуэ-рэхуштым пылыштыхы. Шъопсэу, шъотхъэжъ! ШъуимэфэкӀкӀэ сышӀуфэгъушӀошӀэ, сышӀуфэлъало псауныгъэ пытэ шъуилэнэу, дэгъоу шъуеджэнэу, тызэрэшъу-щыгъугъэрэр къэжъугъэшъыпкӀэ-жынынэу, тиадыгъ лъэпкъ, тикъэ-ралыгъошхо ищытху языгъало-хэрэм ясатырэ шъухэуцонэу, — кылуагъ А. ХъачмамыкӀом.

Джащ фэдэу зӀукӀэм кышӀы-гушӀагъэх, кӀэлэцӀыкӀухэм ямэфэкӀкӀэ къафэгъушӀуагъэх, кӀэлэ-егъаджэхэм, ны-тыхэм ядӀэлунхэу, лыгъэчъэ заоу щылагъэм текло-ныгъэр кышӀыдэхыгъэным фӀшӀ тӀэнэжъ-тӀэтэжъхэм кынынэу аплӀэ-гъугъэр зыщамыгъэгъушӀэнэу, ахэм яшӀэжъ агъэлӀэплӀэнэу къафэлъэуагъэх районым иве-теранхэм я Совет итхъаматэу НэмытӀэкӀо Юрэ, районым гъэсэнэгъэмкӀэ игъэлорышӀаплӀэ ипашӀэу ЕреджыбэкӀо Адамэ.

Нэужым дахэу гъэкӀэрэкӀэгъэ сценэм кӀуаджэхэм къарыкӀыгъэ кӀэлэцӀыкӀухэм концерт кышӀа-тыгъ. Анахыбэрэ лӀэгу зыфы-теуагъэхэм ащыщы Очэпшые, Гъобэкъуае, Нэшъукъуае къары-кӀыгъэхэр. Сыхъат зытӀушӀэ ре-кӀокӀыгъэ джэгукӀэ зэфэшхъаф-хэм кӀэлэцӀыкӀухэр ахэлэжъагъэх. Зыр ордэ къэлонымкӀэ атеклуагъ. Адрэ купыр къэшонымкӀэ анахъ дэгъугъ. СурэтшынымкӀэ къа-хэщыгъэри макӀлэ. КӀэкӀэу къэ-плон хъумэ, шӀухъафтын кы-мылэжъыгъэу зы кӀэлэцӀыкӀу кӀожыгъэп. ЗэкӀэри нэгъушӀошӀэ, чӀфхэу, мэфэкӀи зэхэхъэр шӀукӀэ агу кынынэу зэбгырыкӀы-жыгъэх.

НЭХЪЭ Рэмэзан.

ЗЕКӀОНЫР

Я 30-рэ гъогур кызылэуахыжъышт

Илъэс миным ехъукӀэ узӀэкӀлэ-бэжъмэ, сатыушыным пылӀ цыфхэм шыхэмрэ кухэмрэ анэ-мыкӀи чышъхъашъом щамыгъэ-федэу зыщытым, Европэм кы-кӀэу Азиэм кӀоштыгъэ «дэнэ гъогушхор» («Великий шелковый путь») зыфаусыгъагъэр зып-хырыкӀыштыгъэ чыгъухэм Ады-геири ащыщ. ИкӀыгъэ лӀэшлэ-гъум ия 60 — 70-рэ илъэс-хэм кыанэсыфэ а гъогур агъэ-федагъ, хы ШӀуцӀэм екӀурэ гъо-гуанэр ащ инэу кыгъэкӀлэ-кыштыгъ. ИлъэсипшӀ зэкӀлэпы-кӀохэм гъогум щыщ чыплӀэ зэфэшхъафхэр кыушъхъэм къечъ-хырэ псышхохэм зэцагъэкъуа-гъэх, арэуштэу щытми, гъогуб-гъухэр зэрэдэхэгъэхэр цыфхэм ащыгъупшӀэрэп, ежъ-ежъырэу къахӀохэу, ахэр къэзыпльыхъ-рэри макӀлэ. БлэкӀыгъэ илъэсхэм «дэнэ гъогум» игъэцӀэкӀэжы-нынэу зэхэогъэ чыплӀэхэм къадэ-зыухъашт гъогукӀэхэм яшӀын теушӀылэхэу кыхэкӀыгъ, ау ло-фшӀлэнхэм аплӀуагъэхъашт мыль-кур зэрымыкӀурэм кыхэкӀэу ло-фы-гъор джынэс зэшӀуахынэу хъу-гъэп. Арэуштэу щытми, «дэнэ гъогушхом» щыщэу Адыгеим ишӀолъыр пхырыкӀырэр нӀкӀэу кыанэрэп. Ар лъэс зекӀоныр шӀу зылъэгъухэрэм сыдигъуи ащы-гъупшӀэрэп.

МыекӀопэ заповедникым ип-

ресс-къулыкӀу кызыритыгъэмкӀэ, икӀыгъэ илъэсым хабзэм кы-тӀупшыгъэ ахъщэмкӀэ гъэцӀэкӀэ-жынын лофхэр рагъэжъагъэх. Кы-мэфэ Олимпиадэм изыфэгъэ-хъазырын кыхахыи, ахэр зэ-пагъэуцагъэх. Заповедникым ило-фышӀлэхэм гъогур гъэтхӀэпэ ма-зэм нэс агъэтэрэзыжынынэу му-рад ашӀыгъагъэми, игъо ифагъэ-хӀэп. Джы гъэцӀэкӀэжынын ло-фхэр кыушъхъэ гъогум щӀэкӀох, ахэм сомэ миллион 600 фэдиз аплӀу-агъэхъагъ.

Я 30-рэ зекӀон гъогур зэрэ Урысыеу бэшӀагъэу дэгъоу шы-зӀэшӀлэрэ, цыфыбэ зэрыкӀо-штыгъэ гъогужъхэм ащыщ. Ар 1936-рэ илъэсыр ары кызыз-эуахыгъагъэр. Лъэс гъогур Ады-геим кышъежъэ, къалэу Тыгъэ-мыпс дэжъ цыфхэр кыушъхъэм кышӀыхэщыжъых, хы ШӀуцӀэм негъэсых. Мы гъогум зэ рыкӀуа-

гъэм, дэхэгъэу ащ шилӀэгъугъэм нахъ хэмылъэу, кыфигъэзэжъэу хабзэ.

Мы мафэхэм Бабук-къуаджэ кышӀыгъэжъагъэу Солох-къуаджэм нэс гъэцӀэкӀэжынын лофхэр зы-щыкӀохэрэр. Заповедникым ило-фышӀлэхэм зызыгъэпсӀафынэу къэ-кӀорэ цыфхэр кызыщыуц-штыгъэ чыплӀэхэр зэтырагъэпс-хъажыкӀ, кыушъхъэ гъогур ау-къэ-бзы. Адыгеим икӀэу хым екӀо-лӀэрэ гъогур бжыхъэ нэс кы-зӀэуахыжынынэу ары кызырало-рэр. Сыдигъуи зэрэщыхабзэу, мыщ щыдах ыкӀи шыкӀабз.

Я 30-рэ гъогум рыкӀонэу теушӀушъэхэрэм агу кытэгъэ-кыжыи ащ ОшӀутэнэ икыблэ лъэныкӀо утетэу Фышт гъэху-нэшхом узэрэнигъэсыштыр. Кавказ кыушъхъэтх шъхъалэр унэгъу кыкӀлэуцӀо. Псыхъоу Шъхъа-гуащэ икыжъаплӀэ, Шахэ ипсы-кыефэххэр, мэз кӀэракӀэхэр, псэ-ушъхъэ гъэшӀэгъонхэр, нэмыкӀи чыплӀэхэм къащымыкӀырэ къэ-гъагъэхэр мыщ щыплӀэгъуштых. Ахэм чӀырр жыи къабзэм зэрэ-щипхырэр, гитарэм кыри-гъэлорэ мэкъамэхэр, цыфэу нэ-луасэ кыпфэхъухэрэр захэбгъэ-хъожыкӀэ, угукӀэ зыбгъэпсэ-фыгъэу, нэмыкӀи чыплӀэ горэми укӀонэу уфэмыежъэу Тыгъэмыпс унэсы.

Я 30-рэ гъогур кызырэрэ-зӀуахыжъыштым цыфхэр ежъ.
(**Тикорр.**)

ХЭБЗАКІЭХЭР

Аркымрэ тутынхэмрэ хабзэм фитыныгэ кyarимытыгэу, шьэфэу кьэзышыхэрэм ыкi ахэр цыфхэм языцхэрэм тапэклэ тазыр инхэр кьатыралъхьашт, агьэтысынхи альэкышт. Цыфхэм япсауныгэ зэщызыгэкьорэ шьонхэр зэрацхэрэм пае ахэм ильэс 12-м нэсэу агьэтысынхэр кьахэкыштых.

Кьатырагэпытыхьашт

аужырэ ильэсхэм лофыгэ инхэр эшлуахыгэх. Ау кьыдэгэкыныр зэхэзыцхэрэмрэ щэфаклохэмрэ яфитыныгэхэр непэрэ мафэу а шапхэм димыштэрэ шьонхэмрэ тутынхэмрэ тикьэралыгэ бэу шыцеклохэ зыхуэгэм кьэгэгунэгэнхэмклэ шлэгэн фэе лофхэр кьэнагэх.

Законопроект кьызырэдильтэрэмклэ, хабзэм кьыдимыгэкыгэ шьонхэр шьэфэу зыцхэрэм тазыр сомэ миллионитум нэсэу арагьэтышт.

Кьэралыгэ лофшлэпэхэм шьонхэр щарамыгэкыгэ эклолэкэ тэрэзэу депутатхэм алытэ. Шьон пытэхэм афэдэу, узгьэутэшьон зыльэкышт шьон шьабэхэри зыныбжымыкьугэ ныбжыкьэхэм арацжыштых.

Кьэралыгэ Думэм законопроекткьэу шьонхэмрэ тутынхэмрэ фитыныгэ хабзэм кьаримытыгэу кьыдэзыгэкыхэрэм, зыцхэрэм ыкi кьэралыгэ гунапкьэхэм азэпырызыцхэрэм афэгьэхыгэ шлэхэу шытегушылэштых, пшьэдэкыжыгэу арагьэхыштыхэр зыфэдэштхэм яусэштых. Тазыр инхэр ахэм зэраторалъхьаштыхэм нэмыклэу, ильэс пчьагэ иплалгэу хьапсым члагьэтысхьанхэри кьахэкыштых. Джащ фэдэу зыцэчальэхэр тэрэзэу мыгьэпсыгэхэм, щэфаклохэм ахьцэ кьашлозыхьхэрэм ыкi цыфхэр зыгьаплэхэрэм ягьэпцынэн агьэлыштых.

лофыгэр Кьэралыгэ Думэм кьыхэзылъягьагэр щынэгьончэнымклэ ыкi ахьцэ кьольхьаным пэуцужыгьэнымклэ Думэм и Комитет итхьаматэу, единосроссэу Ирина Яроваяр ары.

Ащ кьызырлуагьэмклэ, цыфхэм ящыклэгэ пкьыгьохэм якьыдэгьэклын кьэухьумэгьэнымклэ

Кьэралыгэ Думэм кьыхальхьашт тхылым кьытегушылэзэ, И. Яроваям кьыхыгьэщыгэ аркь нэпцхэр кьыдэзыгэкыхэрэм ыкi зыцхэрэм шьонышхэм азыфагу щыклорэ зэнэкьокьур зэраукурэр. Ежы-ежырэу шьонхэр зышыхэрэм хабзэм хьакьулахьхэр ратыхэрэп. Зэкiэмэ анахь лофыр ыкi зыпкь ибгьэуцожьынэу шымытыр цыфхэм япсауныгэ ащ фэдэ шьонхэм зэрэзлагьахьэрэр ары.

Зэкiэмэ дэгьау ашлэ хэбзэ аркьым ыпэу шапхьхэр аукьо-

хэзэ бэшэрэбхэм арагьэхьогэ шьоныр цыфэу ешьоныр зикласэм кьызырэдильтэрэр. Ащ изэрар кьекымы, нахь пыутыш, тегушлухьэш, ещэфы. Зыцхэрэ кьыожэни ыльэкышт шыпцэфыштмэ. Аркь нэпц зыцхэрэр цыфыбэмэ ашлэх, зыщыгузакьохэрэм ежхэри ахэм ащэцафэх. Аужырэ уахьтэм «тучаным шацэрэри, унагьом шацэрэри зэфэдэх» алоу зэхэохы. Нахьыбэм «ахьцэ лые ттыштэп» алозэ, джэгум, ешхэ-ешьом кьырагьэблагьэхэрэм яланэ тырагьэуцощт аркьыр унагьохэм кьащэщэфы.

Шьыпкьэр плочтмэ, уепллы кьодыеклэ шьоныр заводым кьыдигьэкыгэмэ е зыгорэм игараж кьышыригьэхьагьэмэ кьэшлэгьау. Бэшэрэбэу зэрытхэри, товар маркэхэу атегьэпкьагьэхэри, шьонэу арытыр зыфэдизыри зетекыхэрэп. Ау аркь нэпцым ешьохэрэм кьащышырэр нэрыльгэу, ахэр сьмаджэ мэхьху, аклоцхэр аркьым зэлегьахь, илыкырэри маклэп.

Шьон нэпцхэр кьэзышыхэрэм ыкi зыцхэрэм бээджэшлагэ зэрахьэ, хабзэр аукьо. Ащ пае пшьэдэкыжыгэу ахэм ягьэхьыгэн фаер зыфэдэштмэ лъэныкьо пстэумкьи тыкьекьуалэзэ, зэрафэшьяу-

Законопроект кьызырэдильтэрэмклэ, мы лофыгьомклэ Урысые Федерацием и Уголовнэ кодекс хэхьоныгьэхэри зэхьокыныгьэхэри фашыштых. Гушылэм пае, статьяу «Шьонхэр ыкi тутынхэр кьэралыгэ гунапкьэм зэпырыщыгьэнхэр (контрабандэр)» зыфилорэм кьызырэдильтэрэмклэ, зэпыращырэ пчьагьэр бэмэ, сомэ мин 300-м кьыщегьэжыгьагэу зы миллионым нэс тазыр рагьэтышт. Джащ фэдэу ильэси 5 лоф рагьэшлэн альэкышт е хьапсым ильэси 5-рэ члагьэсышт.

Ащ фэдэ бээджэшлагьэр пэшорыгьэшэу зээзгыгьэ цыфкупым е зилэнатлэ кьызфэзгьэ-федэзэ зезыхьэгэ пашэм ашлагьэмэ, ахэр ильэси 3-м кьыщегьэжыгьагэу 7-м нэс хьапсым члагьэсынхэ альэкышт.

Ау бээджэшлагьэр зэхэщэгьэ-зэгурылогэ цыфкупым зэрихьагьэмэ, ащ хэтхэм ильэси 7-м кьыщегьэжыгьагэу 12-м нэс атыралъхьашт, ащ нэмыклэу сомэ миллиони 2 тазырэу кьаляхышт. Кьэралыгэ гунапкьэм зэпыращырэ шьон ыкi ту-

тын продукцияр бэу залытэщтыр ащ тефэрэ уасэр сомэ мини 100-м кьэху зыхуыклэ ары.

Зигугьу кьэтшыгьэ пшьэдэкыжыгьэм анэмыклэу цыфэу щафэхэрэм уасэм хэгьэхьагьау алахыгьэмэ, кьыфащэчыгэ то-

варыр зыфэдизын фаем кьыщакьагьэмэ е нэмыклэ фэло-фашлэхэр икьоу ыкi тэрэзэу кьафамыгьэцкьагьэхэмэ, юридическэ лъапсэклэ лажьэхэрэм тазырэу сомэ мин 50 арагьэтыну административнэ хэукьоныгьэхэм афэгьэхьыгэ Кодексым хатхэшт.

Цыфым кьыщэфырэ пкьыгьом икьэбар, кьэзышыгьэр, изытет зыфэдэр кьэзыщэрэм тэрэзэу кьырымьомэ ыкi кьыгьаплэмэ, тазырэу сомэ мини 3 — 5-м нэсэу рагьэтышт, хэбзэ лофшлэмэ — мин 12 — 20, юридическэ лъапсэклэ мзлажьэмэ — сомэ мини 100-м кьыщегьэжыгьагэу мин 500-м нэс лыхышт.

Шьонхэр зэрыт бэшэрэбхэмрэ тутынхэр зыдэлэ кьэмланхэмрэ атырагьэпкьэрэ товар тамыгьэхэр ежхэм ямыехэу, нэмыклэ цыфым, фирмэм е заводым яунаехэу агьэнафэхэмэ, пшьэдэкыжыгьахьцэу сомэ мин 200 кьаляхышт. Зэфагьэу лофым кьыхахьэрэр шьонхэмрэ тутынхэмрэ кьыдэзыгэкыхэрэмэ, ахэр зыцхэрэмэ цыфым ращэрэм икьэбар шьыпкьэ кьалон фаеу зэрэхьурэр ары. Бгьаплэхэмэ, ушцынэшт.

Вокзалхэр, мэшлокухэр тутын ешьоплэжьхэп

Цыфхэр тутын зэрешьохэрэм ебэнырэ законыр тикьэралыгэ кьызыщыдагьэкыгьэр ильэс хьугэ. Ащ зэреджагьэхэр «Об охране здоровья граждан от воздействия окружающего табачного дыма и последствий потребления табака». Икыгэ ильэсым имэкуоугу мазэ и 1-м кьыщегьэжыгьагэу тутынашьохэр тутын зыцхэрэмэ фимытхэу алытэгэ чыплэхэм ахэхьхэ унэ зэтет лухьаплэхэр, лифтхэр, лофшлэплэ чыплэхэр, клэлэцыкьу ыгыплэхэр, спортивнэ, культурнэ ыкi общественнэ учреждениехэр. Вокзалхэм, общественнэ транспортыр кьызыщыцурэ чыплэхэм тутын уащешьон уфитэп.

Законом иятлонэрэ лыхэ 2014-рэ ильэсым кьуачлэ илэ хьугэ. Шылэ мазэм кьыщегьэжыгьагэу ащ кьыдилытэрэ чыплэхэм тутын ащешьохэрэр полицием илофышлэхэм агьэпцынэнхэ фитых. Ахэм афэдэм административнэ хэукьоныгэ ышыгьэу алытэ, ащ фэгьэхьыгьэу тхыль пфызэхагьэуцоньш, уагьэпцынэнэу лизын кьаратыгэ.

Тызыхэт ильэсым имэкуоугу мазэ кьыщегьэжыгьагэу тутын уащешьо мыхьушт чыплэхэм

япчьагэ чыжыгэу клорэ мэшлокухэр, самолетхэр, кьухьэхэр, хьаклэхэр, еджаплэхэр, бэдзэрхэр, нэмыклэ шаплэхэр, кафе-хэр, сымэджэщхэр, вокзалхэр ахагьэхьагьэх. Тутын ешьо зышлоигьор кьэтлытэгэ чыплэхэм метрэ 15-клэ аклэрыкын фае.

Кьэралыгэ учреждениехэм, хьапсхэм, нэмыклэ чыплэхэу цыфхэр зыщагьэпцынэхэрэм тутын уащешьоу укьызаубытклэ, сомэ 500-м кьыщегьэжыгьагэу сомэ минрэ ныкьорэм нэсэу уагьэтышт, клэлэцыкьу джэгуплэхэм уащешьомэ, сомэ мини 2 — 3-клэ уагьэпцынэшт.

Тучанхэми киоскхэми шьэфэу клэлэ лэтахьохэм тутыныр щарашэ. Мэкуоугум и 1-м кьыщегьэжыгьагэу ахэм тутыныр кьэлыагьоу атыралъхьан фитыжхэп, тутын зэфэшхьафхэм ацлэхэмрэ ауасэхэмрэ тетхагьэу тхылыплэхэр ачлэлыштых. Кафехэмрэ ресторанхэмрэ тутын уащешьо зэрэмыхьуштыр кьэозгьэшлэрэ мэкьэгьэлухэр столхэм ателыштых. Джащ фэдэу телевидением, радиом ыкi Интернетим тутыным фэгьэхьыгьэ рекламэр кьащатыжыштытэп.

Урысые Федерацием цыфхэм

япсауныгэ кьэухьумэгьэнымклэ и Министерствэ кьызырилорэмклэ, тикьэралыгэу щыпсэурэ цыфхэм япроцент 39 — 40-р тутынашьох. Ахэр нэбгырэ миллион 44-рэ мэхьху. Тутынэшьоным ебэныгьэным фэгьэхьыгэу законыр зылэжыгьэу апэрэ ильэсым (2013-м) тутын ешьохэрэр процент 16 — 17-клэ нахь маклэ хьугьэхэу министерствэм зэфэхьысыжыхэр шашыгьэх.

Тутынхэм афэшхьафэу шэплэ цыкьлэхэми тучанхэми электроннэ тутынхэмрэ ауцэлурэ тутын зэхэгьэкьухьагьэхэмрэ ащашэжыштытхэп. Кальян ешьохэрэри тутынашьохэм афагьадэх. Ильэс кьэс тикьэралыгэу ищэплэ мин 330-м тутынхэр ащашэх. Ахэм ащыцэу 400-м тутыныр зыдэлэ кьэмланым кьыдахьызэ, фаехэм зырызэу арацэх. Гьогум тесхэу тутын зыщэрэ цыфхэри пльэгьуштых. Пчьагьэхэм кьызырагьэлыагьорэмклэ, зы ильэсым тутын миллиард 345-рэ цыфхэм ащэфы, ащ сомэ миллиард 20-м ехьу хабзэм фэдэу кьыфехьы.

Тыда адэ тутынашьохэр тутын зыцхэрэмэ альэкыштыр? Ыпшьэклэ кьызырэдильтэу, узцешьо мыхьушт чыплэ пстэу-

мэ метрэ 15-клэ уаклэрыкымы ары. Уемышьомэ мыхьуштмэ, метрэ 15-клэ улыкьлотэныр кьинэп. Ащ нэмыклэу тутынашьохэр ямашинэхэм, яунэхэм, тутын ешьяуалэхэу жьы зэрагьэуэхэрэм тутын ащешьонхэ фитых.

Адэ шылэхэ ащ фэдэ чыплэхэр? Ахэтхэ вокзалхэм тутын зыцхэрэмэ унэхэр? Зэлухыгэ лыхьэхэлэ обществэу «Урысыем имэшлоку гьогухэр» зыфилорэм ипацэу Сергей Абрамовым кьызырилорэмклэ, ащ фэдэ чыплэхэр вокзалхэм джыри атетхэп, шлэхэуи ащашыштытхэп. Сыда плэмэ кьэралыгьом а лофым изэшлохын фэгьэхьыгьэу унашьо джыри ышыгьэп. Вокзалхэр зашыгьэхэр бэшлагэ. Тапэклэ ашыштытхэм е агьэкьэжыштытхэм жьыр ащызеклоу, тутын узцешьошт унэхэри ахэтхэу агьэпсыным тыщыгьын.

Тутынашьо пэпчэ ильэсым кьыклоцлэ сомэ минрэ ныкьорэ тутын щэфыным тырегьэклэуадэ. Ар унагьомклэ ахьцэ маклэп. Статистикэм кьызырилорэмклэ, тутын ешьорэ лофышлэм лофыр ээпигьэуэм, тутын ешьонэу клэзэ, уахьтэу ыгьэкьодырэр мэфэ 22-рэ мэхьу зы ильэсым телытагьэмэ.

Сыд фэдэрэ лъэныкьоклэ

укьеклоплагьэми, хэбзаклэу аштагьэм ымыгьэрэзэрэ тутынашьохэм япчьагэ мымаклэми, тутын уешьоныр нахь кьын кьэхьугь. Тутын уасэм хагьахьозэ, ильэситфыклэ тыхэгьэу ар еври 3 — 9-м щынагьэсышт. Сыда плэмэ тутын уасэр нэмыклэ кьэралыгьохэм ялытыгьэмэ, Урысыем щынахь пыут. Ащ соми 150 — 450-рэ лыптынэу кьызышыкьлэ, тутынэшьоныр хэзынэжыштытхэми кьахэхьошт.

Нэмыклэ хэгьэгухэм

Финляндием ивокзалхэм цыфхэр тутын ащешьох. Ау цыфхэр зычлэс залхэр арэп, щагум, члэхьаплэхэм адэжэ. Мэшлокум е залым уащешьоу укьызаубытклэ, тазырэу евро 300 кьыптырагьэфэшт. Темыр Кореем ивокзалхэм зы нэбгыри тутын ащешьон фитэп, ащ пае тазыр инхэр арагьэтых. Ау укьызычлэкьыклэ, тутын уащешьоным тегьэпсыхьэгэ чыплэхэр платформэхэм ате-тых.

Латвием ивокзалхэм метри 10-м нахь благьэу уаклэрымыхьэмэ, тутын уащешьон уфит.

Тэ тикьэралыгьуи законьклэр зыкьышашагьэр аркь ешьонымрэ тутын ешьонымрэ цыфхэр апагьэкьынхэм пай.

Нэкулбгьом итхэр зыгьэхьазырыгьэр ШЬАУКЬО Аслангуаш.

Усаклоу, тхаклоу, зэдзэклаклоу Алексей Кирий кызыхъугъэр илъэси 125-рэ хъугъэ

Адыгэхэр игупшысэ шигъэшлуагъэх

Я XIX-рэ лэшлэгъум ия II-рэ ныкъом ыкIи я XX-м икъежаплэм Пшызэ шьолъыр украинэ литературнэ тхэкIэ-шапхъэхэр шызыпсыхъэгъэ тхэкIо купым шыщ усаклоу, зэдзэ-клаклоу, зитворчествэ Адыгеим клэрыпчынэу шымыт цыф Алексей ыкIо Кирий.

Алексей Кирий 1889-рэ илъэс-ым украинэ къоджэ цыкIоу Крупичполэу Черниговскэ губернием итым кызыхъугъ. Кызы-зыхъухъагъэр лэжьэкIо унэгъо тхъамыкIоу сабыитф шыцаплу-щтыгъ. Ежыар ахэм ятфэнэрагъ. Янэу Пелагее тхэкIэ-еджакIэ ышлэщтыгъ, музыкэмкIэ сэнатуш-гъэ ин хэлыгъ, дахэу ордэ кы-лощтыгъ. Тхъаумэфэ мафэхэм якъэлэпчъэшхо дэжэ цыфыбэ кызыщызэрэуагъоштыгъ ыкIи ахэм мэкъэ тIупшыгъэ лэжыкхъагъэкIэ усакIо хъушт Алексей янэ Шев-ченкэм, Лермонтовым, Гоголым апроиоведениехэм къафеджэ-щтыгъ. Бын Iужур алыгын ама-лэу ны-тыхэм ялэгъэ закъор чыплэм баеу (помещикэу) исым чэши мафи фэунэлутынхэр ары. Яклалэхэри ашхъэ кызыэралэтэу янэ-ятэхэм Iэпылэгъу афэху-хэу агоуцагъэх. Ау лэжыпкIэр мэкIэ дэдагъ ыкIи тыр ренэу IэгунэкIыгъ. Джашыгъум, тидэми нахъ кызыщигъэхъэщтым клонэу тыриубытагъ, Пшызэ станицэхэм-кIэ зыкыгъэзагъ. Ядэжэ кызыщы-

кложырэм тым бэ гъэшлэгъонэу адыгэ лэпкъым илхыужыгъэ, ишэн-хабзэ, итеплъэ яхылапэгъу кылуатэщтыгъэр. КIэлэцIыкIум а зэхихырэр зэкIэ зылуишагъ, шлогъэшлэгъоныгъ, ежэ ышхъэкIи ыльэгъумэ, зэригъашIэмэ а лэпкъыр шлоигъо мэхъу.

Сабыигъ Алексей цыкIур чырэ агъакIо зэхъум, ау ащ готэу ублэлIэ къоджэ еджаплэм ик-лассищ кылухыгъагъ. Iэтэхъагъ тучан мыным пхъэнкIэкIо-тхъа-клакIоу, Iофтабгъэу янэ зылуе-гъахъэм. Бэрэ ащ Iумытыгъэу ятэшым кIыгъоу шъоушыгъушI заводми шылэжъагъ, ау кру-жок гъэнэфагъэм зэрэхэтхэр кызыашIэм, тIури кылуагъэкIы-гъэх. Мы илъэххэм еджэным клалэр джыри нахъ зылэпишагъ, скрипкэми кыыригъало хъугъэ, ахэм анэмыкIоу, тхэн-усэныр ыгу кытэдэжэагъ.

1906-рэ илъэххэм Алексей Кирий ятэ иунэ кыыбгъыни, ищы-лакIэ нахъ нэфагъэ хилъхъан имурадэу Кубань къэкIуагъ. ИцIы-кIугъом Кавказым идэхэагъэу зэхихыгъэр, адыгэ лэпкъыр ышлэнхэм кIэгъуыштыгъ. Ау апэрэ лэагъо-гъоугум нэхъхъэи зэщыр ыгу кыырилъхъагъ, усэкIо кIэла-кIэм апэрэу гум шыхъэрэ-щышIэрэр усэу «Далеко-дале-ко, на чужбине» зыфиIорэм кыычиуагъ. Цыф жъугъэ кы-зырыкIохэм ягукIае зэхышIэу, цылакIэм изэфэнчъагъэ кылуатэу тхэмэ шлоигъо мэхъу. Екате-ринодар къэлэшхом узэрэдахъэу IофшIэныр бгъотынэу зэрэщы-мытыри кыгурылуагъ, ау мы чыплэхэм ядэхэагъэ ыгу ыгъэ-Iэсагъ. ШукIаерэ IофшIэн ымы-гъотэу зыхэтэгъэ уж, зиунэ фэ-тэр исыгъэхэ Екатеринодар чы-плэ судым ихэбзэ IофышIэу

А. Лукаш ихъатыркIэ, гъэма-фэм, 1906-рэ илъэххэм судым тхакIоу Iохъэ. КIалэр IэпкIэ-лэпкIэу ыкIи Iофым ыгъэгумэ-кIэу зэрэщытыр лэагъуагъэп, нэдэплъыпIэ зыщигъотырэм тхылхэм яджэщтыгъ. Анахъэу урыс классикхэм япроиоведениехэр икIэсагъ. IэкIэлъ амалхэм ялытыгъэу, драмкружокми хэ-хъэ, сценэм зыкыщызэлуехы. Мы уахътэм ежэ поэтми дра-матургием зыщешъэты, апэрэ тхылыр — драмэу «Сибиря-ки» зыфиIорэр — кыдегъэкIы.

Алексей Кирий иусэн Iоф егъэжаплэ фэхъугъэх 1909-рэ илъэххэм журналэу «Ридний край», Екатеринодар кыыщыдэкIышты-гъэх гъэзетхэу «Новая заря», «Кубанский курьер» зыфиIохэрэм къащыхиутыгъэхэр. Ау анахъ зэлъашIэнэу зэрэхъугъэр А. Ки-рий иусэ тхыгъэу 1910-рэ илъэ-сым «Родная нива» ылоу укра-иныбзэкIэ кыдэкIыгъэр ары. КIэлэ усакIом псевдонимэу Олекса Кирий зыфешы.

ИкIыгъэ лэшлэгъум ия 20-рэ илъэххэм къащыублагъэу А. А. Кирий илъэс 30 тхэкIо шхъалэу Адыгэ хэку судым Iоф шишIагъ. (А уахътэм хэку гулчэу Крас-нодар щытыгъ). Зэрэшлоигъуагъэу, адыгэ фольклорым зыфегъэнэ-луасэ, ежэ адыгэ лэпкъми нахъ пэблагъэ мэхъу. Анахъэу зышлуагъэ Кирий къекIыгъэр тхакIоу Цэй Ибрахымэ зэри-шлагъэр ары, тIуми ар зэфэ-дэу къашхъапагъ. 1928-рэ илъэ-сым украинэ журналэу «Схид-ний Свет» зыфиIоу Харьков кыыщыдэкIырэм апэрэу Кирий изэдзэкIыгъэ адыгэ жэрыIо поэтичeskэ произведениихэу «Песня про русскогo генера-ла Вельяминова», «Песня про

Шеретлуко Кизбеч», «Песня про выселения черкесов в 1864 годы» кыыщыхеутых. Мы илъэ-хэм усакIор адыгэ лэпкъым нахъ пэблагъэ мэхъу. Цэй Иб-рахымэ игъусэу фольклор эк-спедициехэм ахэлажэ, мате-риал дэгъу зэрегъэгъоты. Алек-сей Кирий ишлуагъэкIэ, украинэ тхылъеджэхэм адыгэхэр зы-фэдэ лэпкъыр ашлагъ, лыхъужь ордэхэр етIупшыгъэу журнал-хэм, гъэзетхэм Украинэм къа-щыхеутых.

1932-рэ илъэххэм кыыщыуб-лагъэу А. Кирий урысыбзэкIэ Iоф ышлэн фаеу мэхъу. Поэмэу «Адыге» зыфиIорэм — анахъ мэхъанэшхо зыкIоцIыль тхыгъэм фежъэ. Илъэс 30-м судым Iоф щешIэфэ адыгэ лэпкъым ехы-лэгъэ гушхъэлэжыгъэу зэлуи-гъэклагъэр кыырилотыкIын му-рад зыфешыжы. Адыгэм игъогуанэ ар фэгъэхыгъагъ. Шхъафитныгъэ джэмакъэр, зэ-фагъэр зэфэдэкIэ тхыгъэм кыыщэгъушIэх. Тхылым уасэу фашыгъэм ушэтэкIо-критикхэм анахъ шыклагъэтхыгъэр «Адыге» зыфиIорэ тхылыр тарихъ ыкIи литературэ саугъэт инэу мы уахътэмкIэ зэрэхъугъэр, ады-гэ лэпкъым иобраз лэаш ащ икIоу зэрэщыгъэунэфыгъэр ары.

Ежэ Олекса Кирий зэчый ин зыхэлъ тхакIоу зэрэщытыри къэнэфагъ. 1952-рэ илъэххэм иаужырэ поэтичeskэ тхылыгъэу «ХъшыпыкIыгъэхэр» Краснодар Кирий кыыщыхиутыгъ. Ащ усэ-хэм ыкIи поэмэу «Адыге» ипы-чыгъохэм анэмыкIоу, романти-чeskэ поэмэу «Кунчукова круча» зыфиIоу адыгэ хышхъэ мэкъа-мэр зыкIэтыр кыдэхъагъ. Къун-чыкIо иллыгъэ хабзэ ащ кыыщы-Iотагъ, шлу ыльэгъугъэ пшъэшъэ

ялыеу Гул пае Азов пытаплэм екIуи, ишлулэгъу кызыэригъэ-нэжыгъэр, пшъашъэр азов па-чыхъэу зытыгъугъэм кызыэрэ-тырихыжыгъэр кыышилотыкIыгъ. Кирий итхыль ыкIи итхыгъэ пстэумэ адыгэ лэпкъым инэ-шэнэ шхъалэхэр, ишэн-хабзэ-хэр, изекIокIэ-шIыкIэхэр, ишхъэптытэжэ, изэфэгъэ-пIыгъэ, ишлулэгъу зэрафэшъыпкъэр къашилотыкIыгъ.

Хъугъэ-шIэгъэ инэу КубанькIэ хъугъэ 2012-рэ илъэххэм усакIом игукъэкIыжхэр зыдэт тхылыгъэу «Моя жизнь» зыфиIорэр кызыэрэдэкIыгъэр. Ар А. Ки-рий 1920-рэ илъэххэм ригъэ-жъэгъагъ, ау тхакIор цылэ ма-зэм и 5-м, 1954-рэ илъэххэм, илъэс 65-рэ хъункIэ къэнэгъэ шымыIэу дунаим зехыжым, тхылым илэпэрытхи бэрэ цы-лыгъ, ауми дунаим кытэхъагъ.

А. А. Кирий адыгэ лэпкъыр зикIэсагъэу, ащ телэжъагъэу, поэтичeskэ гупшысэ зэфэдэкIэ адыгэ темэр пхырыкIэу, твор-чeskэ лэжыгъэшлу зилэ тхакIу, усакIу, зэдзэклакIу. Джары ар щылагъэмэ, илъэси 125-рэ зэ-рэхъуштыгъэр тигуапэу хэдгъэ-унэфыкIыгъэ, ыцIэ къетIоныр кызыхэкIырэр. Лэпкъхэм языкIыныгъэкIэ, язэгурыIоны-гъэкIэ анахъ лэабэкъу ин зышыгъэ тхакIу А. А. Кирий. Шлушлагъэр кIодырэп.

ТХЫЛЪЫКIЭХЭР

Орэдыжъхэмрэ хыишъэхэмрэкIэ таригъэшIагъ

КультурологиемкIэ Урысые институтым и Кыбылэ къута-мэ игъоу ыльэгъуи, бэмышлэу, 2014-рэ илъэххэм, тхакIоу, усакIоу, зэдзэклакIоу Олекса Ки-рий итхылыкIэу «Адыгейские народные песни и легенды» зыфиIоу тхакIом изэдзэкIыгъэхэр ыкIи ипоэмэу «Адыге» зыдэт-хэр Краснодар кыыщыхаутыгъ. Тхылым икыдэгъэкIын зып-шъэ ифагъэр ыкъом ыпхъоу Консуэлла Кирий ары.

Сборникым кыдэхъагъэх тхы-лэу «Адыгейские народные пе-сни и легенды» зыфиIоу урысы-бзэкIэ зэридзэкIыгъэу, мэкъу-огъум, 1941-рэ илъэххэм кы-хэутыгъэнэу зыкIэтхэгъагъэхэм илэпэрытх, ау кыдагъэкIынэу мыхъугъэр ыкIи эпичeskэ по-эмэу «Адыге» зыфиIоу Темыр Кавказым ианыхъ лэпкъыжъ-

хэм ащыщ адыгэхэм ялхыужь тарихъ кызыщылотыкIыгъэр.

О. Кирий итхылыкIэ гуцыIапэ фэзышIыгъэр профессорэу В.К. Чумаченкэр ары. «У истоков кубанского востоковедения» зы-фиIорэ тхыгъэ иным уклэупчIэ-жыын имыщыклагъэу А. А. Кирий ищылэныгъэ ыкIи итворчeskэ гъогу куоу кыышилотыкIыгъ.

НэкIубгъо 202-рэ хъурэ тхы-лым иапэрэ Iахъ адыгэ орэ-дыжъхэм ыкIи хыишъэхэм ятекстхэу тхакIом урысыбзэм ригъэкIугъэхэм аубыты. Ахэр пчъагъэмкIэ 21-рэ мэхъух: ежэ авторым игуцылэ кIэкIэу «О чер-кесских песнях» зыфиIорэм мы шхъэр кызыэлэуехы, етIанэ орэд пычыгъохэр кыыщытыгъэх: Къун-чыкIо Адылджэрые, ШэрэпIыкIо Къызбэч, ШэрэпIыкIо зэшыхэм, Айдэмыркъан, ТыгъужыкIо

Къызбэч, Гошмафэ яорэдхэр; авар хъаным, пытаплэхэу Анапэ, Гуртат зэраштагъэхэр, урысхэр кызыэрэклауагъэхэр къэзылотэрэ ордэхэр тхылым дэтых, зыгу елэжыгъэ адыгэ лэпкъэу зэ-рапхъорэм игыбзэ макъэ зыхэ-лукIыхэу «Гошэгъэгъым игыбзэ», «Iошхъэмаф», «Гугъум ыхы-рэ лыхъым ипчъэ-Iомакъ» чы-плэ шаубытыгъ.

ЯтIонэрэ шхъэр адыгэ хы-шъэхэм афэгъэхыгъ, пчъагъэм-

кIэ 7 мэхъух: Iахъоу Алкъэс, Хъазрэт-Али, Борэхъогупчэ ыкIи Къуркъойкъалэ япытаплэхэм натыхъаеухэр зэрякIугъэхэр, нэмыкIхэри тхылым кыыщыIо-тагъэх.

О. Кирий ипоэмэ инэу «Ады-ге» шхъыхэу зэтеутыгъэу, кIэух гуцыIэу — орэдыжъхэм ыкIи хыишъэхэм ахэт гуцылэ гъэшIэ-гъонхэр, хъугъэ-шIэгъэ къэбархэр къэзыупкIэпкIэу, нахъ гурыIо-гъошлу тхылыр зышIырэри мыщ кыкIэлэклэу. Поэмэм кыыхэ-хыгъэ чылапцIэхэм ыкIи цыф цIэрыIохэм — дзэкIолI лыхъужьхэм, пшышхохэм яхыплэ-гъэ гуцылэлъэ цыкIуми тхыгъэр, поэмэр ухэтми нахъ гурыIо-гъошлу-зэхэфыгъошлу кыпфешы.

ТхылыкIэу «Адыгейские народные песни и легенды» (в переводах О. Кирий), Олекса Кирий «Адыге» зыфиIорэр адыгэ лэпкъыр озыгъашIэу, ащ идунэететыклагъэр, идунэеепллы-клагъэр, ишэн-хабзэхэр, ицIы-фыгъэ шапхъэхэр нэм кыкIэзы-гъэуцоу гъэпсыгъэ. ТхакIоу О. Кирий илъэххэм бэрэ Iоф зыдишлагъэр пIэнчъэ зэрэмыхъу-гъэр кыыбгъэрло ыкIи уегъэгъушхо. Кыытхэхъэгъэ цыф зэфэшхъаф

гъэсэгъабэмэ адыгэхэм тигъэпсыкIэ-шIыкIи, тилыгъэ хабзи, тиадыгэгъэ ини апшысыжыи икIугъ, ахэм зэу ащыщ зэ-лэашIэрэ тхакIоу, зэдзэклакIоу я XIX-рэ лэшлэгъум икIэухым ыкIи я XX-м иапэрэ ныкъом шылагъэу, гуфэбэгъэ, лытэныгъэ ин тилэпкъкIэ зилэгъэ Алек-сей Кирий.

КыыгъэшIэгъэ илъэс 65-рэ имыкIур, тхакIоу Кирий цыф лэпкъхэм азыфагу мамырныгъэ, зэгурыIоныгъэ, лытэныгъэ илын-хэм фигъэшлошагъ, хъарамыгъэн-чъэ зэчый ин хэлыгъ. О.Ки-рий адыгэ лэпкъым игъогуанэ рыплэжъэзэ, адыгэхэм акIэхэкIы-гъэу, ащэчыгъэр ары зэкIэ кыытхыжыгъэр. ЛэпсэгъэкIод Кавказ заом ыпкъ кыкIыкIэ адыгэ лэпкъым ыщэчыгъэ хъаза-быр занкIэу кылуагъ авторым. Кавказ заор илъэси 150-рэ зы-щыхъурэм тефэ шыпкъэу Кон-суэлла Кирий, писателым ыкъом ыпхъу ихъатыркIэ, имылькукIэ мы литературнэ-саугъэт тхыгъэр кызыэрэдэкIыгъэр дэгъу, лIэуж-хэмкIэ Iэпылэгъу-тхыгъэ зафэ цылэ хъугъэ.

НэкIубгъом итхэр зыгъэхъазырыгъэр МАМЫРЫКIО Нуриет.

ПІУНЫГЪЭР

Тикъэклошт мафэ къэтэжъугъэу хъум!

Мэкьюогум и 1-р — клэ-лэцкыкхэм якъэу хъумэн и Ду-нэе мафэ — Урысыеми, ти Адыгэ Республикы зэфэдэклэ ащыхагъэунэфыкыгъ. Сабыи-гъор гушлогъоным, тынчыным лъэшэу аналэ зэрэтетыр къэ-ралыгъоми, унагъоми, еджаплэми къахэщэу мэфэкыр гъэпсыгъа-гъэ: оредыр, чэфыр, къашъор, пщынэр ащыжъынчыгъ Мыекьюа-пи, районхэми, къоджабэми. Сабыйхэм, клэлэцкыкхэм афэ-мышлапхэа щыла?!

Ауми, клэлэцкыкхэм пстэури ухъумагъэ плонэу джыри щы-тэп, ны-тыхэр зимылэхэр, къэ-зылфыгъэхэм къабгынэгъэ са-быйхэр нэтлупцлэхэу, ны-тыхэм афэзэщхэу, афэхъуапсэхэу ащэплъызых клэлэцкыкхэм унэ-хэм.

«Сянэ Іэшл, тыдэ ушыла?» — алоу, сабый нэ Іушхэм зап-лыхъэ, чэщи, мафи яжэх ны-

тыхэр къэклонхэм, яунэ агъо-тыжыным клэгулх, мэгулгъэх. Ары, гугъэ уилэн фае сыдигъуи, ары кІуачлэр, ары амалыр. Сабыир пІуныр, улэжыныр псынклэл, гурэ псэрэ бэу зыхэплъхъан фэе Іоф. ПІуныгъэ тэрэ зыгъотырэр цыфы мэху, зинасып къымыхырэр дэчъ-хы. Мы лъэныкъохэр къыдалы-тэзэ, АР-м итхылъеджэлэ зэ-фэшъафхэм тхылъ къэгъэлъ-гъонхэр, нэмыкІ Іофтхъабзэхэр ащызэхашагъэх.

ПІуныгъэр обществэм ылап-сэ зыгъэптытэу зэрэщытыр къы-дэтлытэзэ, цыфыкІэр — клэлэ-цыкІур зэрэбгъэсэщт, зэрэб-лэжыщт шыкІэхэр къызщылотэ-гъэ къэгъэлъэгъонэу «Защитим наше будущее» зыфилоу Лъэпкъ тхылъеджаплэм цагъэхъазыры-гъэм игугъу къэсэщы.

Сабыйхэр Іушы цыкІу, уп-чІэрыех, лъэшэу цыф-зэхэты-

клэхэр, чІыопсым инэшанэхэр, нэмыкІхэр зэрагъашлэмэ ашлэ-игъоу мэгулэх. Ау тэ, нахыжъ-хэм, нахыбэрэмклэ ахэм джэ-уап яттырэр, тэдэгушылэрэр, ежъ-ежырэрэу дунаим хэуцон-хэ фаеу тэшл, ушъагъуишъэ къэдгъотызэ. Псы клэмыкІэу къэгъагъэр къэкІырэр, удэмы-улэуу цыфыри цыфы хъурэр.

Ны пэлчъ ыгу риубытэн фаер исабый пІуныгъэ лъагъо фы-хихын зэрипшэрылгыр ары. Непэ ныбжыкІэхэу сабый зи-Іэхэм къыныгъохэр ащэчых амы-шлэрэм къыхэкІэу, ау шъхэм къытэджэрэ упчІэ зэфэшъаф-мэ джэуап афэхъурэ тхылъ-хэр, статьяхэр, журналхэр, гъэ-зетхэр агу къэдгъэкІыжызызэ, шэныгъэхэр нахъ алэ къырагъа-хъэмэ тшлэгъу.

Мары тхылъ къэгъэлъэгъо-ным хэтэлъагъох «710 способов открыть ребенка» (законы

растущего организма), «Раз-витие творческих способнос-тей дошкольников», унэгъо энциклопедиеу «Воспитание ребенка», «Я — человек», «Маленькие дети — большие таланты», «Как уберечь сво-его ребенка от опасностей» зыфилохэрэр. Узыфэе шэны-

гъэр ахэбгъотэщт уалыІэбэ къодыемэ. Арышъ, тыдэмышъ-хъахэу хэти — унагъоми, еджа-плэми, ны-ты ныбжыкІэхэми — тикъэклошт мафэ игъэпсэ-кІоштхэм тафэжъугъэсакъ, къэ-тэжъугъэу хъум сабыигъор.

ДЗЭУКЪОЖЪ Нуриет.

Ясэнаушчыгъэ къагъэлъэгъуагъ

Мыекюопэ къэралыгъо технологическэ университетым иорэдыло куп мы мафэхэм зэфэхысыжъ концерт къытыгъ. Мы апшъэрэ еджаплэм ар зыщызэхашагъэр илээс 13 хъугъэ. Непэрэ мафэм ащ нэбгырэ 20 фэдиз хэт.

Іофтхъабзэм ипэублэ соци-альнэ ыкІи пІуныгъэ Іофхэмклэ проректорэу БрантІ Мурат къе-клонлагъэхэм шІуфэс къарихыгъ. Университетым щеджэнэу къы-чІахъэхэрэм шлэныгъэ зэрэщы-зэрагъэгъотырэм дакІоу сена-ушыгъэу ахэлъым зырагъэ-ушъомбгун амал зэрйэр къы-Іуагъ. Ащ къызэрэхигъэщыгъэм-клэ, илээс экІлэлыкІохэм ку-пым хэтыгъэхэм къахэкІыгъэх

орэдыло цІэрыло хъугъэхэри. Ахэм ащыщ экІлэми зэлашлэрэ Быштэкъо Азэмат. Орэд къэло-нымклэ Іэпэлэсэнныгъэу ахэлъыр лъагъэкІотэнэу БрантІ Мурат къафэлъэІуагъ.

Концертыр «Дышъэ къам» зыфилорэ къэшъокІо купым къызэлүйхыгъ. Нэужым орэдыло купым хэтхэм яконцерт ауб-лагъ. Мыекюопэ къэралыгъо технологическэ университетым

щеджэрэ лъэпкъ зэфэшъаф-хэм ялыкІохэр ащ хэтых.

Іофтхъабзэм икІлэх орэдыло купым хэтхэм щытхъу тхылы-хэмрэ «Дышъэ микрофон» зы-филорэ нэпэеплъхэмрэ афагъэ-шъошагъэх.

ПІАТЫКЪО Анет.

Сурэтыр Іэшъынэ Аслъан тырихыгъ.

Наркоманыр рулым
клэрысын фитэп

Прокуратурэм икъулыкъухэм япшъэрылъ шъхъалэхэм ащыщ хэбзэгъэуцугъэр зэрагъэцакІэрэм лъыплъэгъэныр. Ар афэгъэхыгъ гъогурыкІоныр щынэгъончъэ-ным фэшІ къэралыгъом щаухэсыгъэ хэб-зэгъэуцугъэхэми.

ЩыІэныгъэм къызэригъэлъа-гъорэмклэ ыкІи гъогухэм къате-хъухэрэ хъугъэ-шлагъэхэм язэ-хэфын къызэриушъхъатырэмклэ, наркотик зыгъэфедэрэ води-тельм машинэр ыгъэлорышлэным ифитыныгъэ иІэу гъогум зэ-

рэтетым тхъамыкІагъохэр бэрэ къыкІэлъэкІох.

Урысые Федерацием и Пра-вительствэ 1993-рз илээсым ышІыгъэ унашъом къызэрэщи-гъэнэфагъэмклэ, цыфым ипса-уныгъэ изытетклэ рулым клэ-

рытІысхъаным ифитыныгъэ зэрамытынэу щытхэм ащыщых наркотикхэр зыгъэфедэхэрэри. Ау ащ емылтыгыгъэу, хэбзэгъэ-уцугъэр аукоозэ, наркоманхэм ащыщыбэм правэхэр аратых, гъогум тырагъахъэх.

Федеральнэ хэбзэгъэуцугъэу «ГъогурыкІоныр щынэгъончъэным фэгъэхыгъ» зыфилорэ ия 28-рэ статья къызэрэщилорэмклэ, медицинэ ІофшІлэхэм къаушы-хъатыгъэу, цыфым ипсауныгъэ изытетклэ транспортыр зэрифе-ныр шынагъоу щытмэ, рулым ар клэрысыным ифитыныгъэу илагъэр Іыхыжыгъэн фае.

Адыгэ Республикэм ипрокуратурэ ипресс-къулыкъу.

ФУТБОЛ. ЯТІОНЭРЭ КУПЫР

И 5-м аухыщт

СКВО — Ростов-на-Дону — «Зэ-къошныгъ» Мыекьюапэ — 1:1.

ЖъоныгъуакІэм и 31-м Ростов-на-Дону щызэдешлагъэх.

Тикомандэ хэтэу къэлапчъэм Іэгуаор дэзы-дзагъэр: Эйдельнант — 34.

КІэуххэр

«Газпром» — «Торпедо» — 0:0, «Биолог» — «Та-ганрог» — 1:2, «Дагди-зель» — «Волгарь» — 1:2, «Витязь» — «Мэ-щыкъу» — 2:2, «Терек-2» — «Черноморец» — 0:1, «Астрахань» — «Алания-Д» 8 — 2:1, МИТОС — «Олимпия» — 0:1, «Краснодар-2» — «Энергия» — 0:1.

Чыплэхэр

1. «Волгарь» — 87
2. «Черноморец» — 82
3. «Олимпия» — 58
4. «Витязь» — 57

5. «Дагдизель» — 55
6. МИТОС — 53
7. «Астрахань» — 51
8. СКВО — 47
9. «Газпром» — 46
10. «Торпедо» — 46
11. «Таганрог» — 40
12. «Алания-Д» — 32
13. «Зэкъошныгъ» — 31
14. «Мэщыкъу» — 31
15. «Терек-2» — 30
16. «Биолог» — 30
17. «Краснодар-2» — 27
18. «Энергия» — 21.

Мэкьюогум и 5-м 2013 — 2014-рз илээс зэнэкъокъур аухыщт. «Зэкъошныгъэр» МИ-ТОС Новочеркасск Мыекьюа-пэ щыІукІэщт. ЕшІэгъур пчы-хъэм сыхъатыр 5-м аублэщт.

Шъусакъ!

Адыгэ Республикэм гидрометеорологиемклэ ыкІи ты-къэзыуцухэрэу дунаим лъыплъэгъэнымклэ и Гупчэ къы-зэритыгъэмклэ, мэкьюогум и 3-мрэ мэкьюогум и 4-м ичэщрэ Краснодар краимрэ Адыгеимрэ ямуниципальнэ образованиехэм ошІэ-дэмышІэ зыхэлъ тхъамыкІагъохэр къащыхъунх, ошхышхохэр къащещынхэ, шыблэр ащыгъо-гъон, метрэ 15 — 20 илээшыгъэу жьыбгъэр къепщэн, ошъу къехын ылэкІыщт.

Электроэнергетикэм ипсэуалъэхэу, гъэстыныпхъэ-щыфэ материалхэр зыщалыгъэхэу тэрэзэу мыу хъумагъэхэм пчыкІэм изэрар аригъэкІын ылэкІыщт. Адыгэ Республикэмрэ Крас-нодар краимрэ ямуниципальнэ образованиехэм япсэупІэ зауІэхэм псыр къакІэон, лъэмыджхэм, гъогухэм псыр къатехъан, дамбэхэр зэщыкъонхэ алэкІыщт.

Ошхышхохэм апкъ къыкІэу Краснодар краимрэ Адыгэ Республикэмрэ якъушъхъэхэм чІыр къащещохъохын, ащ мэшІоку, автомобиль гъогухэр зэщыгъэкъонхэ ылэкІыщт.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гухэкІышхо ащыхъоу фэтхъау-сыхэх Адыгэ Республикэм икъэралыгъо ІофшІапІэу «Строй-заказчиком» ипащэу Абрэдж Аслъан Лелэ ыкъом янэ зэрэщымыІэжыым фэшІ.

КЪЭЗЭКЪ КУЛЬТУРЭМ ИЯ XXIII-рэ ФЕСТИВАЛЬ

«Адыгэ макъэм» кызырэхиутыгъагъэу, къэзэкъ культурэм ия XXIII-рэ фестиваль-зэнэкъокъу Мыекьопэ районым шыкыуагъ. Творческэ купхэм ахэтхэм лъэпкъ ордэхэр къауагъэх. Сурэтышхэм, лъэпкъ лэпэцыхэм апысгъэхэм, нэмыкхэм ялэпэлэсэныгъэ фестивалым кысцагъэлъэгъуагъ.

Псэуплэу Тульскэм культурэм и Унэу дэтым, зыгъэпсэфылэ паркым лъэпкъ лэмэ-псымэхэу, сурэтхэу къацагъэлъэгъуагъэхэр гъэшлэгъоных, шлэжым кыпкы-рэкых, лэужхэр зэрапхы. ЖивописымкIэ къахэщыгъэр Мыекьопэ районым шыпсэурэ Анатолий Студеникинын ары. Мыекьуапэ шыщ атаманэу Борис Черниковыр ятлонэрэ хъугъэ. Кошхэблэ районым кыкыгъэ Лидия Пищеровам яцэнэрэ чыплэр ыхыгъ.

Гран-прир «Казачье раздолье» ратыжы.

Шэн-хабзэхэм уагъэгъуазэ

станицэу Выселки купыр шы-зэхашагъ. Джэджэ районым ихорэу «Казачья песня» зыфилорэм яцэнэрэ чыплэр кыдихыгъ.

Хэушхьафыкыгъэ шлухаф-тынхэр Липецкэ, Чэчэным, Те-мыр Осетием — Аланием, Къэрэцхэ-Щэрджэсым, Адыгеим,

гуадзэу Аульэ Юр, фестивалым ижюри итхьаматэу, Урысыем, Украинэм, Абхъазым, Адыгеим январоднэ артистэу, композиторэу Виктор Захарченкэр, нэмыкхэри зэфэхьысыжъ зэхэхэм кышчы-гушылагъэх, хорхэмрэ ансамблэхэмрэ шлухафтынхэр афашыгъэх.

Тиреспубликэ иныбджэгъушлэу, композитор цлэрылоу Виктор Захарченкэм фестивалым уасэу фишлыгъэр шлэжым кышчыригъэ-жыагъ. Лъэпкым кыкыгъэ гъогур дэгъоу пшлэным фэшл ордэу нахьыпэкIэ аусыштыгъэхэм фольклорыр зэрагъэбаигъэр кыдэп-лытэн фаеу ащ кылуагъ. Адыгэмэ ятарихь чыгу дэгъоу шы-клогъэ фестивалым цыфыбэ зэрищэлагъ. Хор пэпчъ ныбжъ хэ-клогъэ зилэхэр хэлэжыагъэх. Ансамблэхэм ныбжыкIэу ахэтхэр бэ мэхъух. Къэзэкъ культурэр лызыгъэкIотэн зылэкIыштхэр непэ аплух. Улъэпкымэ узэракы-рыпллын шыл.

Зэкъошныгъэм ипчыхьэзэхэхь

Мыекьуапэ изыгъэпсэфылэ парк пчыхьэзэхэхьэу шыкыуагъэр къэзэкъ культурэм ифестиваль хэлэжэрэмэ, мамыр псэукIэм игъэпытэн афэгъэхьыгъагъ. Студиеу «Майкопчанкэм» адыгэ

«Казачатэм» ордэ кьел.

Гъэдэхэгъэу бгъэфедэн плъэ-кырэ искусствэм зышызэнэкъо-къухэм Апшеронскэ районым шыпсэурэ атаманэу Михаил Скворцовым апэрэ чыплэр кы-дихыгъ. Лидия Пищеровар ятло-нэрэ хъугъэ. Скульптурэм фэгъэ-хыгъэ зэнэкъокъум Михаил Скворцовым апэрэ чыплэр кы-щыдихыгъ. Адыгэ Республикэм культурэмкIэ и Министерствэ ыгъэнэфэгъэ шлухафтынхэр ха-гъэунэфыкырэ чыплэхэр кы-дзыхыгъэхэм культурэмкIэ ми-нистрэу Кьулэ Мыхьамэт ариты-жыгъэх, лэпэлэсэхэм афэгъушлэу.

Лышхьэм ишлухафтын

Адыгэ Республикэм и Лышхь-хьэу Тхьаклушынэ Аслъан ыгъэ-нэфэгъэ шлухафтын шхьалэу Гран-прир Тэхьутэмыкьое райо-ным ипсэуплэу Яблоневскэм шызэхашэгъэ лъэпкъ хорэу «Ка-зачье раздолье» кыдихыгъ. Адыгэ Республикэм и Лышхьхэ ыкIи министрэхэм я Кабинет я Администрации ипашэу Владис-лав Федоровыр хорым ихудо-жественнэ пащэу Дмитрий Вла-чугэ фэгъушлэу. Лышхьхэм ишлухафтынхэр ритыжыгъэх. Апэрэ чыплэр ыкIи Красно-дар краим игубернаторэу Алек-сандр Ткачевым ишлухафтынхэр Тэхьутэмыкьое районым ипсэуплэу Прикубанскэм ихорэу «Прику-банцэм» фэгъэшъошагъ. Ятлонэрэ чыплэр Краснодар краим кы-кыгъэ «Раздолье» ыхыгъ,

Ансамблэхэр

Мыекьуапэ иныбжыкIэ ансам-блэу «Долинэм» апэрэ чыплэр кыдихыгъ, художественнэ пащэр Дина Власова. Краснодар кра-им иансамблэхэм хагъэунэфы-кырэ чыплэхэр кыдаыхыгъэх.

КIэлэцыкы купхэр

КIэлэцыкы купхэр шэмбэт мафэм шхьафэу зэнэкъокъугъэх. Апэрэ чыплэр Мыекьуапэ иан-самблэу «Казачатэм» фэгъэшъо-шагъ, художественнэ пащэр Та-тьяна Тарарыкина, Краснодар краим кыкыгъэ «Любэм» — ятлонэрэ, Мыекьопэ районым иансамблэу «Кубаночкэм» яцэнэ-рэ чыплэхэр ахыгъэх.

Краснодар краим, нэмыкхэм якупхэм афагъэшъошагъэх.

Дима Христовым фэгъэхьыгъэ шлэжъ тыныр Мыекьопэ райо-ным иансамблэу «Ку-баночкэм» ыхыгъ, художественнэ пащэр Любовь Мокроова.

Зэфэхьы- сыжъхэр

Адыгэ Республи-кэм и Парламент и Тхьаматэу Владимир Нарожнэр, Мыекьопэ районым иадми-нистрация ипашэу Алексей Петрусенкэр, Мыекьу-апэ иадминистрация ипашэу иапэрэ

«Майкопчанокэр».

«Мыекьуапэ инэфыльэхэр»

къэшъо дахэхэр кышыгъэх. Художественнэ пащэу Кьулэ Амэрбий кызырэтилуагъэу, къа-шъом ыбзэкIэ цыфхэр зэфэзы-щэхэрэм шылэныгъэм нахь куоу ухашэ.

Ансамблэхэу «Казачатэм», «Мыекьуапэ инэфыльэхэм», Ли-пецкэ кыкыгъэ лъэпкъ ордэуло купым пчыхьэзэхэхьэр къагъэ-баигъ. Тхьаегъэпсэху зэхэщакло-хэр. Урысыем ишъолъырхэм, США-м, Израиль, Сирием, нэ-мыкIхэм къарыкыгъэхэр пчы-хьэзэхэхьэм еплыгъэх. Ацумыжъ Налщык Израиль ит адыгэ къуа-джэу Кфар-Камэ шыщ, хьакIэу Мыекьуапэ къэкыуагъ. Зэхэхьэр ащ шлогъэшлэгъоных.

ЕМТИЛЬ Нурбий.

Зэхэзысгъагъэр ыкIи кыдзы-гъэкIырэр:

Адыгэ Республи-кэм лъэпкъ ИофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащы-псэурэ тилгэп-къэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамал-хэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Кре-стьянскэр, 236

Редакциер зыдзышлэр:

385000, кь. Мыекьуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр:

приемнэр: 52-16-79,

редактор шхьалэм иапэрэ

гуадзэр: 52-49-44,

редактор гуадзэр-пшгъэдэкIыжъ зы-хьырэ секретарыр: 52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

Зысшаушыхьаты-гъэр:

Урысые Федерацием хэутын ИофхэмкIэ, телерадиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлъы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чыплэ гъэло-ры-шлэпI, зэраушыха-тыгъэ номерыр ПИ №ТУ23-00916

Зысшауштырэр

ОАО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, кь. Мыекьуапэ, ур. Пионерскэр, 268

Пчъагъэр

4000

Индексхэр

52161

52162

Зак. 1517

Хэутыным узщыкIэтхэнэу щыт уахьтэр Сыхьатыр 18.00 ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахьтэр Сыхьатыр 18.00

Редактор шхьалэр

Дэргэ Тимур

Редактор шхьалэм иапэрэ гуадзэр

Мэщлэкъо Саид

ПшгъэдэкIыжъ зыхьырэ секретарыр НэпшIэкъуй Заур